

Ana Arsić¹

Univerzitet u Beogradu

Filološki fakultet

DISKURSI O UVOĐENJU SRPSKOG JEZIKA KAO OBAVEZNOG PREDMETA NA FAKULTETE²

Sažetak: U ovom radu analizirana su dva novinska članka koji se bave predlogom da se srpski jezik uvede na sve fakultete kao obavezan predmet. Svaki članak je najpre zasebno analiziran prema različitim parametrima, a potom su međusobno poređeni kako bismo odredili kakvi odnosi između stvarnosti i svakog od navedenih diskursa postoje, po čemu su pomenuti diskursi slični, a po čemu se razlikuju, posebno u pogledu toga kako se prikazuje status srpskog jezika i znanje maternjih govornika.

Ključne reči: analiza diskursa, srpski jezik na fakultetima, jezička kultura i norma, (ne)pismenost, ekspozitivni tekstovi, argumentativni tekstovi.

1. Odabir teme, istraživačka građa i istraživačka pitanja

Vesti o predlogu da se srpski jezik uvede kao obavezan predmet na svim fakultetima bile su veoma zastupljene u medijima tokom jula 2019. godine, ali i u periodu pre toga, pri čemu su bili obrađivani i prikazivani različiti segmenti ove teme: izveštavanje o upućenom predlogu da se srpski jezik uvede kao obavezan predmet, obrazlaganje različitih pozicija o potrebi za donošenjem te odluke, tumačenje (opravdanosti) odbijanja datog predloga, stavovi različitih grupa i ličnosti o datoj temi – članova Odbora za

¹ arsicana13@gmail.com

² Ovaj rad predstavlja dopunjenu verziju rada nastalog u okviru dvosemestralnog predmeta *Analiza diskursa* na četvrtoj godini osnovnih akademskih studija na Katedri za opštu lingvistiku Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu, i prezentovan je na Kongresu studenata filoloških i filozofskih fakulteta Srbije 2021. godine.

standardizaciju srpskog jezika, profesora, studenata, čak i slučajnih prolaznika³. O svim tim segmentima izveštavali su različiti izvori, fokusirajući se na različite odabrane aspekte ove teme, te se mogu pratiti sličnosti i razlike u njihovom prikazivanju kako u renomiranim novinama koje uživaju izvestan ugled u društvu, tako i u tabloidima.

U ovom radu predmet analize su dva odabrana novinska članka kojima je u osnovi isti aspekt ove teme – vest da je Odbor za standardizaciju uputio predlog da se na sve fakultete uvede srpski jezik kao obavezan predmet. Članci su preuzeti iz različitih elektronskih izvora – u pitanju su novine *Danas* (koje se pozivaju na *BBC News na srpskom*) i portal *RTS-a* (koji se poziva na *Tanjug*).

Pri analizi tekstova oslanjaćemo se na postulate i smernice za analizu diskursa koje predlažu Džonstonova (Johnstone, 2008) i Ričardson (Richardson, 2007). U okviru svake analize odredićemo kom tipu teksta pripada dati članak prema klasifikaciji tipova tekstova iznetoj u knjizi *Jezik i moć* Duške Klikovac (2008), razmotrićemo formalnu strukturu svakog članka (njegov naslov, podnaslove, pasuse, grafičku organizaciju teksta i njegov obim), a potom ćemo preći na detaljniju analizu sadržaja, nastojeći da utvrdimo na koji način je predlog o uvođenju srpskog jezika kao obaveznog predmeta na sve fakultete predstavljen u svakom tekstu, ne bismo li na kraju odredili sličnosti i razlike među diskursima na ovu temu.

Poseban fokus našeg interesovanja predstavlja utvrđivanje odnosa koji se uspostavlja između svakog navedenog diskursa i stvarnosti: šta se navodi kao uzrok potrebe za uvođenjem ovog predmeta na fakultete, u kom svetlu je u svakom od tekstova ovaj predlog prikazan – kao poželjan ili ne, čija mišljenja su o njemu izneta i na koje načine se ona obrazlažu. Pored svega toga, posebno nas zanima kakvu sliku o srpskom jeziku i znanju srpskog jezika i njegovih aspekata stvara svaki od navedenih diskursa.

³ v. npr. Rektori ne haju za govor i pravopis

(<https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:805769-Rektori-ne-haju-za-govor-i-pravopis>); STUDENTI FILOLOŠKOG ZA UVOĐENJE SRPSKOG NA SVE FAKULTETE: Žalosno da mladi žele da budu eksperti a ne znaju svoj jezik

(<https://www.kurir.rs/vesti/drustvo/2988695/studenti-filoloskog-za-uvodjenje-srpskog-na-sve-fakultete-zalosno-da-mladi-zele-da-budu-eksperti-a-ne-znaju-svoj-jezik>);

SRPSKI JEZIK SE UVODI KAO OBAVEZNI PREDMET NA FAKULTETIMA? Razlog je procenat nepismenih KOJI JE FRAPANTAN!

(<https://www.espreso.co.rs/vesti/drustvo/403445/srpski-jezik-se-uvodi-kao-obavezni-predmet-na-fakultetima-razlog-je-procenat-nepismenih-koji-je-frapantan>).

Iz analize će biti isključene priložene fotografije i predložene vesti na slične teme, koje, pak, ne ulaze direktno u sastav ovih članaka. Radi preglednije analize tekstova, sadržaji oba navedena članka u *Prilogu 1* i *Prilogu 2* biće numerisani tako da navođeni brojevi uz analizu upućuju na redove tekstova na koje se analiza odnosi.

2. Analiza novinskih članaka

2.1. Opis formalnih aspekata analiziranih članaka

Članak pod naslovom *Srpski jezik na fakultetima – potreba ili profit* objavljen je u novinama *Danas* 26. juna 2019. godine, a u njemu se poziva na *BBC News na srpskom* (v. red 2 u *Prilogu 1*). Veći je po obimu u odnosu na drugi tekst, i broji nešto više od 950 reči. Autor teksta nije naveden. Članak je podeljen na više celina koje su grupisane prema grafički istaknutim podnaslovima (redovi 16, 36, 45, 57, 77, 87).

Članak pod naslovom *Predlog da se srpski jezik uvede na sve fakultete* objavljen je na portalu *RTS-a*, a zasniva se na *Tanjugovoj agencijskoj vesti* (v. red 1 u *Prilogu 2*). Ovaj članak objavljen je 17 meseci pre prethodno navedenog članka, što pored ostalog svedoči o aktuelnosti, značaju i kontinuiranoj prisutnosti tokom dužeg vremenskog perioda razmatrane tematike u medijima. Nešto je manji po obimu u odnosu na prvi tekst, sa ukupno nešto više od 830 reči. Ni u ovom tekstu autor nije naveden. Članak je takođe podeljen na pasuse grupisane prema grafički istaknutim podnaslovima (redovi 20, 37, 53).

2.2. Analiza novinskog članka *Srpski jezik na fakultetima – potreba ili profit*

2.2.1. Tip teksta: argumentativni tekst

Kako sam naslov ovog članka nagoveštava, a njegov sadržaj potvrđuje, u pitanju je argumentativni tip teksta, koji se bavi opravdanošću potrebe za uvođenjem srpskog jezika kao obaveznog predmeta na sve fakultete.

U samom naslovu *Srpski jezik na fakultetima – potreba ili profit* suprotstavljaju se dva stanovišta o predlogu Odbora za standardizaciju – najpre je navedeno gledište prema kojem se ovaj predlog predstavlja kao neophodnost, nešto što se podrazumeva (o čemu svedoče redovi 7–11, 36–43). Međutim, veznikom *ili* uvodi se alternativa – *profit*, čime se na samom početku podrazumevanost prvog stava osporava, te tako postaje tek jedna od dve mogućnosti, koje će se razmatrati dalje u tekstu. Značajno je, pri tome, što je

alternativno stanovište predstavljeno upravo leksemom *profit*, čime se uvođenje nastave srpskog jezika na fakultete svodi isključivo na izvor finansijskog dobitka, bez postojanja ikakvih drugih značajnih benefita tog uvođenja.

2.2.2. Uloga tekstualnih kontekstora

Van Dejk (van Dijk, 1986) podvodi novinske vesti pod širi obrazac tekstova koji se mogu raščlaniti na strukturne komponente (engl. *structural slots*), sa elementima koji mogu varirati, poput zaključka, koji može biti prediktivnog ili pak evaluativnog karaktera. Budući da dati članak predstavlja raspravu, njegov zaključak je nužno evaluacija – „Rasprava je uvek posvećena određenom pitanju [...], na njenom početku stoji izvesna sumnja, dilema ili sukob između dva mišljenja [...], a na njenom kraju je njihovo razrešenje. Autor rasprave teži da putem rasuđivanja, logike – drugim rečima, snagom dokaza i argumentacijom – dođe do istine i tako potencijalnog sagovornika (čitaoca) ubedi u ispravnost svog mišljenja“ (Klikovac 2008: 297).

S tim u vezi, u ovom članku se mišljenja, ideje i stavovi suprotstavljaju ili dovode u pitanje korišćenjem konektora *ali* (redovi 14, 59, 61, 84), *međutim* (24), kao i vezničkog spoja *i dok* (71). Vezničkom *ali* (14), koji stoji u kontrastu sa prethodno navedenim stavom i planovima Odbora za standardizaciju, započinje se polemika: „Ali ko će imati najviše koristi od ovakvih reformi – studenti koji ne poznaju najbolje maternji jezik, diplomirani filolozi ili svi?!“

Isti veznik (59) dovodi u suprotan naporedni odnos dopunske predikative kojima se kvalifikuje stav jednog studenta ekologije prema datom predlogu, izražen glagolom *smatrati*: „ideju o uvođenju srpskog jezika kao obaveznog predmeta smatra dobrom, ali ne i preko potrebnom u ovom trenutku“.

Isto tako, istim veznikom (61) je izražen suprotan naporedni odnos među predikatima koji kvalifikuju pismenost: „nije na zavidnom nivou, ali daleko od toga da je loša“. Konektorom *međutim* (24) u suprotnost se dovodi „praktična strana“ (23) mogućeg uvođenja srpskog jezika na fakultete (16–22), koju najpre navodi lingvista Branimir Stanković, sa onim što naziva „čistim interesom“ (23), a kasnije to prodrobnije eksplicira.

Vezničkim spojem *i dok* (71) se, pak, suprotstavljaju stavovi dve osobe o potrebi za uvođenjem srpskog jezika na fakultete, pri čemu se prvo navodi slaganje sa predlogom, a onda stav druge osobe da postoje važniji koraci koji se mogu preduzeti.

U svim ovim primerima važno je uzeti u obzir informacionu strukturu iskaza, gde fokus rečenog nalazi na kraju rečenice (Stanojčić & Popović 2016: 368). To je od posebnog značaja u primeru sa vezničkim spojem *i dok*, gde

informaciono težište nosi stav da uvođenje srpskog jezika na fakultete ne treba da bude prioritet. Za razliku od drugih primera u kojima ono što se suprotstavlja odražava stav iste osobe, odnosno lične preference pri isticanju značajnijeg dela informacije, u primeru sa veznikom *i dok* autor članka je onaj ko bira kom mišljenju daje veći značaj, te mišljenje kojem daje veću težinu stavlja na kraj iskaza.

2.2.3. Akteri i njihovi stavovi

U datom članku prenose se stavovi različitih ličnosti i kolektiva: Odbora za standardizaciju srpskog jezika, profesora lingvistike i docenta na departmanu za srpski jezik u Nišu, docentkinje na departmanu za srpski jezik u Nišu, studenta ekologije i studentkinje turskog jezika.

Odbor za standardizaciju predstavljen je kao organizacija iz koje se ne izdvaja nijedan član čije mišljenje bi se zasebno prenelo, a njihovi postupci i stavovi prenose se kako u rečenicama u kojima kao agensi stoje u funkciji subjekta koji je fonetski realizovan (redovi 11, 40), tako i obezličenom rečenicom (7–8) u kojoj Odbor predstavlja odredbu mesta poticanja predloga. Odbor se zatim u narednoj rečenici prikazuje uz predikat u 3. licu množine prezenta glagola *isticati*, gde ponovo ima funkciju odredbe mesta (38–39). Posebno je značajno prikazivanje Odbora u primeru u kome mu se pripisuje stav: „Pravilo „piši kao što govoriš, čitaj kao što je napisano“ možda i nije tako jednostavno, sudeći po aktivnosti Odbora za standardizaciju srpskog jezika“ (5–6). Kao argumenti Odbora za uvođenje novog predmeta navode se „niska jezička kultura“ (10), potreba za funkcionalnom pismenošću (37–39) i slabo poznavanje srpskog jezika (redovi 42–43).

Pored stavova dvoje studenata koje smo već razmotrili, ističući pri tome izbor autora članka da mišljenje jednog od njih nadredi mišljenju drugog, u članku se u pasusu sa podnaslovom *Retki primeri* (redovi 45–56) prenosi pozitivni stav docentkinje Aleksandre Lončar Raičević iz Niša, a na osnovu njenih reči i stav studenata, o opravdanosti postojanja obaveznih predmeta posvećenih srpskom jeziku na Filozofskom fakultetu u Nišu, pri čemu se kao značajan argument navodi dijalekatska udaljenost od standarda.

Centralni deo članka zauzimaju, pak, iskazi i stavovi Branimira Stankovića, profesora sa Filozofskog fakulteta u Nišu na Departmanu za srpski jezik, koji pored srpskog jezika drži nastavu iz većeg broja opštelingvističkih predmeta. Čak četiri pasusa posvećena su njegovim stanovištima o navedenom predlogu. On dati predlog problematizuje, odnosno dovodi u pitanje samu motivaciju za njegovo pokretanje, a potom i stvarnu potrebu za njim. U pasusu *Praktična primena* (16–35) kao posledice prihvatanja predloga navodi nova

radna mesta i veću potražnju za literaturom, ali i finansijsku dobit. Kroz tekst on osporava potrebu za uvođenjem predmeta, najpre diskreditujući normativnu literaturu generalno, a potom najnovije izdanje *Pravopisa srpskoga jezika* (27–35), pri čemu se služi maksimumom kvantiteta (Grice 1989: 26) da implicitno prenese stav da ni sami sastavljači pravopisa ne poznaju ceo pravopis, već „svako od njih zna deo koji je sam pisao“ (32–33). U poslednja dva pasusa (77–95) se dodatno argumentuje stav da nema potrebe za uvođenjem ovog predmeta, a sami naslovi upućuju na suštinu sadržaja tih odeljaka (redovi 77, 87).

Stav o ugroženosti jezika (koje se navodi i na početku drugog članka, v. *Prilog 2* red 4) interpretira se kao njegov moguć nestanak, odnosno egzistencijalna ugroženost, te se takva ugroženost shvaćena kao pretnja nestanka jezika odbacuje kao neosnovana. Pojam ugroženosti jezika se ne tumači kao opasnost od njegove negativne kvalitativne promene, tako da se isključuje svaka mogućnost nepovoljnog statusa u kome se srpski jezik nalazi, pri čemu se osporava i stav Odbora o sve nižoj jezičkoj kulturi maternjih govornika (10) time što navodi da je takvih izjava bilo odvajkada (92–95).

2.2.4. Zaključak članka i slika o srpskom jeziku i pismenosti

Imajući u vidu informacionu strukturu čitavog teksta kao primera rasprave, poslednja dva pasusa (posebno poslednji) treba uzeti kao svojevrsni zaključak autora teksta, koji on ne izriče direktno, ali samo njegovo pozicioniranje na kraj teksta, ono čime se tekst završava, dovodi do toga da ga čitalac doživljava kao konačni sud o razmatranoj temi, a taj sud predstavlja Stankovićevo mišljenje da srpski jezik ne treba uvoditi kao obavezan predmet na sve fakultete.

Kada je reč o slici o srpskom jeziku i pismenosti koju članak kreira, prikazana su različita mišljenja, ali najveća težina daje se odnosu participanata u diskursu prema normi i pravopisu, pri čemu se preispitivanjem kvaliteta norme diskredituju i kritike o njenoj nedovoljnoj usvojenosti. Značajno je primetiti da se pod pismošću pre svega podrazumeva usvojenost pravopisa i gramatičkih pravila, dok je najmanje pažnje posvećeno razmatranju opsegu i značaju primene pravila u relevantnim kontekstima, odnosno funkcionalnoj pismenosti.

2.3. Analiza novinskog članka *Predlog da se srpski jezik uvede na sve fakultete*

2.3.1. Tip teksta: ekspoziorni tekst

Za razliku od prethodnog članka, koji predstavlja argumentativni tip teksta, ovaj članak pripada ekspoziornom tipu teksta, i u njemu se primarno nudi objašnjenje potrebe za uvođenjem srpskog jezika kao obaveznog predmeta na sve fakultete. Centralni deo teksta posvećen je upravo pružanju obrazloženja, uz digresiju u odeljku *Uloga medija u negovanju jezičke kulture*, te u odnosu na prvi članak pruža nešto širi kontekst o drugim mogućnostima vezanim za nastavu srpskog jezika i okolnostima koje na realizaciju tih mogućnosti utiču (redovi 33–36).

Klikovac (2008: 299) nudi sledeću definiciju ekspoziornog tipa teksta: „Svrha ovog teksta je da nešto objasni, odnosno o nečemu obavesti; [...] Oni se obraćaju – odnosno nešto izlažu – čitaočevom razumevanju i najrasprostranjeniji su od svih vrsta tekstova. Ekspozicija ima svoje metode: poređenje i kontrast, ilustraciju, klasifikaciju, definisanje i analizu“.

2.3.2. Akteri i njihovi stavovi

U ovom članku su, za razliku od prethodnog, zastupljeni isključivo pozitivni stavovi o potrebi za uvođenjem srpskog jezika na sve fakultete, koja se ni u jednom trenutku ne osporava. Ekspoziciju čini upravo prenošenje ovih stavova – najpre Odbora kao udruženja, zatim predsednika Odbora Srete Tanasića, a najveći deo članka posvećen je iskazima i mišljenju šefa Katedre za srpski jezik prof. dr Veljka Brborića.

Za razliku od prethodnog članka, u kome je Odbor predstavljen isključivo kao kolektiv, u ovom tekstu se pored navođenja aktivnosti Odbora kao udruženja navodi i stav predsednika Odbora kao najistaknutijeg člana, pri čemu i Odbor i njegov predsednik Sreto Tanasić, a kasnije i profesor Veljko Brborić, u rečenicama kao agensi imaju isključivo funkciju subjekta (npr. Odbor: red 3; Tanasić: 6, 12, 13; Brborić: 16, 24, 25, 41, 45 i dr.), što utiče na veću prominentnost u prikazivanju njihovih stanovišta. Nužno su prominentniji i usled prostora koji je pružen prenošenju njihovih misli, kao i usled neprikazivanja alternativnih tumačenja i drugih mišljenja.

2.3.3. Uloga poređenja

Od svih navedenih metoda ekspozicije koje Klikovac (2008: 299–300) navodi, u ovom tekstu najdominantnija su poređenja i kontrastiranja, ali zastupljena je i analiza prethodnih okolnosti učenja srpskog jezika i (pr)ocena realnih i mogućih posledica koje iz tih okolnosti proističu. Porede se prisustvo srpskog jezika kao predmeta u srednjoj školi sa njegovim odsustvom na fakultetima (9–10); prestiž koji uživa učenje stranih jezika u odnosu na maternji (13–15); uvreženi stav o neophodnosti učenja jednog ili dvaju stranih

jezika na fakultetima sa odsustvom potrebe za učenjem srpskog jezika (56–58); manja zastupljenost nastave maternjeg jezika u školama u Srbiji u odnosu na druge zemlje koje se navode kao uzori (25–28); fond časova u gimnazijama različitih usmerenja i stručnim školama (29–32); fond časova srpskog jezika u odnosu na druge predmete (51–52) kao i status standarda naspram statusa razgovornog stila i dijalekata (68–72).

Jedan od ciljeva ovih poređenja je ilustracija položaja u kome se nalazi srpski jezik u zakonskim okvirima školstva, ali i društvenoj svesti kakvom je predstavljaju akteri čija se mišljenja prenose. Prikazivanje nastave maternjeg jezika u drugim zemljama služi kao argument validnosti takvog načina rada jer se pri poređenju nastava u navedenim zemljama predstavlja u boljem svetlu – „u zemljama koje drže do svog nacionalnog jezika, poput Francuske, Turske ili Rusije, nastavni program u školama predviđa po 10 časova nedeljno“ (redovi 26–27), nešto iznad se u tekstu navodi mišljenje da „zaostajemo u odnosu na druga razvijenija kulturna društva“ (19).

Pored pružanja uvida u okolnosti koje određuju fond časova maternjeg jezika i navođenja primera nastave maternjeg jezika u drugim zemljama, poređenjem se uspostavlja prikaz kauzalnosti time što se nedovoljan fond časova (opet, u poređenju sa nastavnim programom i fondom časova drugih predmeta) dovodi u direktnu vezu sa nezadovoljavajućim znanjem učenika nakon srednje škole (7), pri čemu je uzročno-posledična veza signalizirana konektorom *zato* (10). Nedovoljno znanje se, pri tome, za razliku od prvog članka, ne dovodi u pitanje, već uzima kao datost – „naši visokoobrazovani ljudi nemaju dovoljno znanja iz srpskog jezika i o njemu“ (5–6); „loše pišu dokumente iz domena svog poslovanja“ (9–10); „jezička znanja svršenih osnovaca i srednjoškolaca često su na prilično lošem nivou“ (21) itd. B. Džonston (2008: 56–57) ukazuje na ovakvu upotrebu prezenta glagola *biti* u sklopu tvrdnje kao načina iskazivanja stava koji ne podleže sporenju.

2.3.4. Slika o srpskom jeziku i pismenosti i zaključak članka

Primetno je, međutim, da je namanje pažnje posvećeno konkretizaciji problema u znanju srpskog jezika: znanja nema „dovoljno“ (7), znanja su „na prilično lošem nivou“ (21), ona su „prethodno loša“ (43), piše se „loše“ (10). Znanje se definiše i negacijom dobrog (48), navodi se potreba za „elementarnom pismenosti“ (63), nedopustivost nepismenosti kod pravnika (54). Premda se okvirno navode oblasti znanja koje nastava srpskog jezika obuhvata (33–34), nigde nije detaljnije definisano šta se tačno podrazumeva pod lošim/nedovoljnim znanjem ili koji aspekti onoga što se smatra znanjem jezika za govornike predstavljaju veće poteškoće u odnosu na druge.

Još jedan deo ekspozicije o temi ovog članka predstavlja obrazlaganje alternativa uvođenju predmeta na fakultete i njihova ostvarivost. I u prvom članku navodi se mišljenje o potrebi za preosmišljavanjem nastave jezika u školama (v. *Prilog 1*, red 75), ali u ovom tekstu nudi se šira slika, obrazlažu poteškoće takvog poduhata i nudi moguće rešenje (*Prilog 2*, redovi 38–40).

Poslednji paragraf služi kao eksplikatorno-evaluativni zaključak kojim se još jednom ističe značaj učenja srpskog jezičkog standarda. Upadljivo se razlikuje stav o normi i njenom značaju u odnosu na dominantan stav iznet u prethodnom članku. Znanje standarda poredi se sa poznavanjem saobraćajnih pravila: „Ako želite učestvovati u saobraćaju, morate poštovati propise, ako želite uredno komunicirati morate poštovati gramatičku i pravopisnu normu srpskog jezika“ (70–73). Tako se u ovom članku norma oslikava kao neophodna regulatorna jedinica u čiji kvalitet se ne sumnja.

3. Zaključak

Analizom dva odabrana novinska članka o temi mogućeg uvođenja srpskog jezika na fakultete preuzeta iz dva različita izvora, utvrdili smo sledeće:

1. Premda ovi diskursi imaju više zajedničkih elementa, oni dijametralno suprotno oslikavaju (jezičku) stvarnost i potrebu za njenom promenom.

2. Kada je reč o sličnostima, objedinjuje ih ista centralna tema – predlog Odbora za standardizaciju srpskog jezika, zatim prenošenje stava Odbora, razmatranje statusa srpskog jezika i pismenosti, kao i potrebe za intervencijom putem uvođenja maternjeg jezika na fakultete.

3. Razlike među ovim diskursima su, pak, daleko veće od sličnosti, što jednim delom proističe iz njihove pripadnosti različitim tekstualnim tipovima. U prvom članku – raspravi – nude se različita stanovišta većeg broja ljudi, dok se u drugom članku prenose isključivo pozitivni stavovi o predlogu da srpski jezik postane obavezan predmet na fakultetima. Posledicu ovakve selekcije prikazanih mišljenja u drugom članku predstavlja neosporavanje potrebe da se ovaj predmet uvede na fakultete. U prvom članku se, međutim, podrazumeva razmatranje većeg broja perspektiva, pri čemu je konačni sud o datoj temi suprotan nepreispitivanom stavu iz drugog teksta.

4. U prvom tekstu dominantno je izlaganje argumenata, a u drugom dominiraju poređenja. Prvi tekst nudi alternativnu motivaciju za uvođenje predmeta, koja se ne razmatra u drugom tekstu.

5. Slike o jeziku i pismenosti koje ovi diskursi kreiraju su drugačije: u prvom članku ne navode se podaci o okolnostima nastave srpskog jezika na prethodnim etapama školovanja i osporava se stanovište da je nepismenost sve

veća i da je zato potrebna intervencija, dok drugi članak kroz poređenja stvara uzročno-posledični niz između efekata prethodnih okolnosti školovanja i njihovih rezultata, kao i dalje posledice odsustva prilika da se nadoknadi propušteno na kasnijim etapama školovanja.

6. Najzad, diskursna reprezentacija značaja i kvaliteta norme u dva analizirana članka bitno je različita. Dok se u prvom članku kvalitet norme dovodi u pitanje i osporava legitimnost njene regulatorne funkcije, dok se u drugom poštovanje pravila jezičke norme konceptualizuje kao neophodan preduslov za uspešnu komunikaciju, posebno kada je reč o različitim vidovima profesionalne komunikacije.

Literatura

- Grice, H. P. (1989). *Studies in the Way of Words*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Johnstone, B. (2008). *Discourse analysis*. Oxford: Blackwell.
- Klikovac, D. (2008). *Jezik i moć: ogledi iz sociolingvistike i stilistike*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Richardson, J. E. (2007). *Analysing Newspapers: An Approach from Critical Discourse Analysis*. New York: Palgrave Macmillan.
- Stanojčić, Ž. & Popović, Lj. (2016). *Gramatika srpskoga jezika: udžbenik za I, II, III i IV razred srednje škole*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- van Dijk, T. A. (1986). News schemata. In C. R. Cooper & S. Greenbaum (Eds.), *Studying writing. Linguistic approaches* (pp. 155-186). Beverly Hills, CA: Sage.

Elektronski izvori

- Rektori ne haju za govor i pravopis | Novosti.rs, poslednji pristup 1. 9. 2020.
- STUDENTI FILOLOŠKOG ZA UVOĐENJE SRPSKOG NA SVE FAKULTETE: Žalosno da mladi žele da budu eksperti a ne znaju svoj jezik (kurir.rs), poslednji pristup 1. 9. 2020.
- SRPSKI JEZIK SE UVODI KAO OBAVEZNI PREDMET NA FAKULTETIMA? Razlog je procenat nepismenih KOJI JE FRAPANTAN! (espresso.co.rs), poslednji pristup 1. 9. 2020.
- <https://www.danas.rs/bbc-news-serbian/srpski-jezik-na-fakultetima-potreba-ili-profit/> – poslednji pristup 1.9.2020.
- <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/3014522/predlog-da-se-srpski-jezik-uvode-nasve-fakultete.html> – poslednji pristup 1.9.2020

ДИСКУРСЫ О ВВЕДЕНИИ СЕРБСКОГО ЯЗЫКА КАК ОБЯЗАТЕЛЬНОГО ПРЕДМЕТА НА ФАКУЛЬТЕТЫ В СЕРБИИ

Резюме: В данной работе был проведён дискурсивный анализ на материале двух газетных статей, в которых рассматривалось предложение сделать курс по сербскому языку обязательным на всех факультетах в Сербии. Главная цель исследования – определить, каковы отношения между реальностью и дискурсами, сообщающими о ней. Сначала был проведён анализ каждой из статей, а потом сравнивались их сходства и различия. Хотя в обеих статьях центральная тема та же самая, между ними различий больше, чем сходств, и они дают различную картину реальности. Первый текст является аргументативным, в нём сопоставляются различные мнения большего количества людей, а в самом конце статьи отрицается необходимость введения курса, в то время как во второй статье наличествуют исключительно положительные оценки рассматриваемого предложения, которое считается необходимым. Второй дискурс является экспозиционным текстом, и в нём доминируют сравнения и противопоставления. В текстах отличаются и статус языковой нормы и оценки уровня владения родным языком – в первом тексте дискредитируется качество нормы, в то время как во второй статье оно не подвергается критике, а уровень владения нормой считается недостаточным.

Ключевые слова: дискурсивный анализ, сербский язык на факультетах, языковая культура и норма, (без)грамотность, экспозиционные тексты, аргументативные тексты.

Prilozi

Prilog 1

- 1 Srpski jezik na fakultetima – potreba ili profit
2 Piše: BBC News na srpskom 26. juna 2019. 13.09
3 BBC Da li će inženjeri obnoviti glasovne promene
4 Nije svejedno da li student „ne zna“ ili „nezna“ pitanje na ispitu.
5 Pravilo „piši kao što govoriš, čitaj kao što je napisano“ možda i nije tako jednostavno,
6 sudeći po aktivnosti Odbora za standardizaciju srpskog jezika.
7 Cilj ovog lingvističkog instituta je i negovanje srpskog jezika. Upravo je iz ovog
8 odbora nedavno predloženo da se srpski jezik uvede kao obavezan predmet na svim
9 fakultetima.
10 „Sve je vidljivija niska jezička kultura, čak i kod fakultetski obrazovanih građana“,
11 navodi se u pismu koje je odbor uputio Konferenciji univerziteta Srbije (Konus).
12 U akciji podizanja jezičke kulture, svaki departman bi bio obogaćen obaveznim
13 predmetom u trajanju od godinu dana.
14 Ali ko će imati najviše koristi od ovakvih reformi – studenti koji ne poznaju najbolje
15 maternji jezik, diplomirani filolozi ili svi?
16 **Praktična primena**
17 Ukoliko predlog bude usvojen, to će svakako povećati potrebu za nastavnicima i
18 profesorima srpskog jezika, smatra Branimir Stanković, profesor lingvistike i docent
19 na departmanu za srpski jezik Filozofskog fakulteta u Nišu.
20 „To će generalno povećati tržište onoga što proizvodimo mi kao srbisti, kao i
21 potražnju za izdanjima, knjigama“, kaže Stanković za BBC.
22 „Biće potrebno dosta nastavnika da se pokriju ti predmeti i obični diplomirani
lingvisti će
23 moći da predaju na fakultetu. To je praktična strana.“
24 Međutim, Stanković dodaje da, ukoliko se zanemari praktičnost, iza predloga može da
stoji i 25 „čist interes“.
26 I to ne bilo koji, već finasijski interes, smatra Stanković.
27 „Porašće potreba za knjigama, normativnim gramatikama i sličnom
28 pseudolingvističkom literaturom – kroz koju će i dalje da se provlači mit da
lingvistika
29 treba da određuje kako će ljudi da pričaju.“
30 Profesor Stanković kao primer ističe najnoviji Pravopis srpskoga jezika. On kaže da je
ovaj 31 pravopis prepun izuzetaka.
32 „Knjiga je kontradiktorna sama sa sobom. Novi pravopis je pisalo više autora i svako
od njih 33 zna deo koji je sam pisao.“
34 Ukoliko biste hteli da primenite sva pravila najnovijeg pravopisa, brojni dubleti će
35 vam stvarati poteškoće, smatra lingvista.
36 **Gde sve srpski „škripi“**
37 „Fakultetsko obrazovanje ne podrazumeva i funkcionalnu pismenost, što znači da
38 studenti ne znaju način tipične upotrebe jezika u tipičnim situacijama“, navode u
39 Odboru za standardizaciju srpskog jezika.
40 Odbor takođe ističe da srpski jezik „nije obavezan predmet čak ni na stranim
41 filologijama“, dok sa drugih fakulteta u potpunosti izostaje.

42 Rezultat svega toga je, ističu, da „mnogi fakultetski obrazovani ljudi vrlo slabo
43 poznaju srpski jezik“.

44 BBC Dvoalfabetksi sistem predstavlja bogatstvo srpskog jezika

45 **Retki primeri**

46 Departman za novinarstvo na Filozofskom fakultetu u Nišu, jedan je od retkih
47 nelignvističkih na kom se srpski jezik izučava kao obavezni predmet.

48 Docent dr Aleksandra Lončar Raičević, koja predaje Srpski jezik i pravopis i dikciju,
49 kaže za BBC da su profesori ovog departmana prepoznali potrebu za uvođenjem
50 novih kurseva. „Zadovoljni smo, jer smo naišli na razumevanje studenata, koji su
51 svesni da im je potreban srpski jezik“, kaže Lončar Raičević.

52 Srpski jezik se izučava u dva predmeta – Savremeni srpski jezik i Srpski jezik i
53 pravopis, dok studenti četvrtne godine imaju mogućnost da, u okviru izbornih
54 predmeta, pohađaju i Dikciju. Lončar Raičević smatra da je opravdano što srpski
55 jezik postoji kao predmet na ovom departmanu, „posebno zato što je Niš dijalekatsko
56 područje koje je dosta udaljeno od standarda“.

57 **A šta misle studenti?**

58 Jovo Pokrajac, apsolvant na modulu ekologije Biološkog fakulteta Univerziteta u
59 Beogradu, ideju o uvođenju srpskog jezika kao obaveznog predmeta smatra dobrom,
ali ne i 60 preko potrebnom u ovom trenutku.

61 „Činjenica je da pismenost među studentima, ali i među drugim akademski
62 obrazovanim građanima, nije na zavidnom nivou, ali daleko od toga da je loša“, kaže
63 Pokrajac za BBC. On takođe napominje da se, sudeću barem po iskustvu sa
64 njegovog fakulteta, greške češće prave pri pisanju, a mnogo ređe u govoru.

65 Sofija Radovanović, studetkinja turskog jezika na Filološkom fakultetu, zadovoljna je
66 predlogom Odbora za standardizaciju srpskog jezika.

67 „Naš jezik je komplikovan i bez obzira na to što nam je maternji, smatram da ga ne
68 poznajemo dovoljno“, kaže Radovanović za BBC.

69 „Prestali smo da pazimo na to kako pišemo, na neke osnovne stvari, jer nam nije
70 potrebno u svakodnevnoj komunikaciji – čak i da je poruka napisana pogrešno,
71 primalac će je razumeti.“ I dok Sofija misli da bi i jedno predavanje nedeljno
72 studentima dosta značilo, Jovo smatra da pre ovakvog koraka treba napraviti mnoge
73 druge važne izmene.

74 „Rešenje problema pismenosti prvenstveno ne treba tražiti u uvođenju srpskog jezika
na
75 fakultete, već u reviziji programa rada ovog predmeta u osnovnim i srednjim
76 školama“, kaže Pokrajac.

77 **„Spasava se nešto što ne može da nestane“**

78 Profesor Stanković smatra da nema potrebe za uvođenjem maternjeg jezika kao
79 obaveznog predmeta na fakultetima, jer „srpski jezik nije ugrožen“.

80 I zaista – nije. Barem se ne nalazi na listi Uneskovog atlasa ugroženih svetskih
81 jezika. Jedini jezik, koji je prema podacima Uneska zaista ugrožen, jeste takozvani
82 torlački jezik. „To je prizrensko-timočki dijalekat, koji je prisutan najvećim delom je
u

83 Srbiji, ali zahvata i Bugarsku i Makedoniju, pa je čudno šta se to tvrdi“, kaže profesor
84 Stanković. Ali srpski, kao standardni književni jezik, nije u opasnosti, objašnjava
85 Stanković. „Spasava se nešto što ne može da nestane. Srpski jezik postoji, utvrđen je,
1868. 86godine je Vukova ćirilica zvanično uvedena i u školi su obavezni časovi.“

87 **Neće srpski nikuda pobeći, a ni mlade generacije „nisu toliko loše“**

88 Prema mišljenju profesora lingvistike, apsolutno nema razloga za paniku.
89 „Kada je jezik ugrožen? Kada postoji opasnost od kolonizatora, sila koje bi nas
90 primoravale da koristimo drugi jezik. Srbija takvih pretnji nema“, kaže profesor
91 Stanković.
92 A kritika da su novije generacije sve nepismenije, kaže, bilo je oduvek.
93 „Otkako je sveta i veka ljudi kukaju kako su mladi sve nepismeniji.“
94 „Evo, ušli smo u četvrtu industrijsku revoluciju i priča nam se da smo sve gori i gori –
a
95 zapravo smo sve genijalniji.“

Prilog 2

1 SREDA, 24. JAN 2018, 17:14->17:41 IZVOR: TANJUG
2 Predlog da se srpski jezik uvede na sve fakultete
3 Odbor za standardizaciju srpskog jezika, koji godinama upozorava na zapuštenost i
4 ugroženost srpskog jezika i ćirilice, već neko vreme predlaže uvođenje srpskog
5 jezika na sve fakultete.
6 Predsednik Odbora Sreto Tanasić skreće pažnju da naši visokoobrazovani ljudi
7 nemaju dovoljno znanja iz srpskog jezika i o njemu, a treba da tokom celog radnog
8 veka obavljaju poslove na tome jeziku.
9 "Kada odu iz srednje škole, u kojoj srpski jezik nije dovoljno zastupljen, oni se više
ne
10 susreću sa učenjem srpskog jezika i o srpskom jeziku. Zato vrlo loše pišu
11 dokumente iz domena svoga poslovanja i ne znaju da je u Srbiji službeno pismo
12 ćirilica", rekao je Tanasić Tanjugu.
13 On dalje primećuje da se "svi trudimo na besprekorno vladamo engleskim jezikom,
kao da
14 ćemo prevoditi za engleski dvor, voditi moćne svetske kompanije, a niko se ne pita
zašto je 15 potrebno poznavati i srpski standardni jezik i njime se služiti u svim
vidovima javnog života".
16 Sa njim se slaže i šef Katedre za srpski jezik Filološkog fakulteta u Beogradu prof. dr
Veljko 17 Brborić koji, govoreći o statusu srpskog jezika u sistemu školstva,
konstatovao da je
18 uvođenjem novih predmeta i skraćanjem radne nedelje, jezik dosta stradao i da
19 danas u tom pogledu mi zaostajemo u odnosu na druga razvijenija kulturna društva.
20 **"Znanja osnovaca i srednjoškolaca često na lošem nivou"**
21 Jezička znanja svršenih osnovaca i srednjoškolaca često su na prilično lošem nivou, a
onda
22 dolaze na fakultete gde je obavezno da uče jedan ili dva strana jezika, ali ne i svoj
maternji, 23 primećuje šef Katedre za srpski jezik Filološkog fakulteta u
24 Beogradu prof. dr Veljko Brborić.
25 On je primetio da u zemljama koje drže do svog nacionalnog jezika, poput
26 Francuske, Turske ili Rusije, nastavni program u školama predviđa po 10 časova
27 nedeljno, dok se u Srbiji od prvog do petog razreda osnovne škole maternji jezik
28 izučava pet časova nedeljno, a u šestom, sedmom i osmom po četiri časa nedeljno.
29 U gimnazijama opšteg tipa srpski jezik se izučava četiri časa nedeljno, nešto je bolja
30 situacija u gimnazijama društveno-jezičkog smera i nešto lošija u gimnazijama
31 prirodno-matematičkog smera, dok u četorogodišnjim stručnim školama imamo tri
32 časa sedmično.
33 Ako se uzme u obzir da srpski jezik pokriva nastavu gramatike, jezika, književnosti i
34 nastavu kulture izražavanja, tri ili četiri časa sedmično, prema rečima Brborića, nije
35 dovoljno što se odrazilo na ukupnu kompetenciju svršenih osnovaca i srednjoškolaca i
često
36 su njihova jezička znanja na prilično lošem nivou.
37 **"Potrebno povećati broj časova"**
38 On kaže da bi bilo idealno povećati broj časova, ali to bi značilo smanjenje časova iz
39 nekih drugih predmeta, pa predlaže kao početno rešenje zbornih predmeta koji bi
40 mogli imati primamljive nazive kao što su jezik i komunikacija, jezička kultura...

41 Kada je reč o statusu srpskog jezika na visokoškolskim ustanovama Brborić ukazuje
42 da
43 budući profesori nekog stranog jezika, studiraju taj jezik, a nemaju nijedan čas
44 srpskog jezika, a često dođu sa prethodnim lošim znanjem srpskog jezika iz srednje
45 škole.
46 Posebno skreće pažnju na potrebu da se poprave pedagoški fakulteti jer upravo
47 učitelji imaju važno ulogu za sticanje prvih gramatičkih i pravopisnih znanja, ali i da
48 nastavnici, recimo geografije ili hemije, moraju biti dobro jezički osposobljeni.
49 "Danas imamo situaciju da neko nema dobro znanje srpskog jezika kada završi
50 osnovnu školu, upiše neku od stručnih škola gde status srpskog jezika nije dobar,
51 zatim neki od tih fakulteta i postane profesor nekog drugog predmeta" primećuje
52 Brborić.
53 On se pita kakav onda efekat imaju ta tri-četiri časa srpskog jezika nedeljno u
54 odnosu na sve ostale predmete čiji nastavnici nemaju jezičku kompetenciju.
55 **Uloga medija u negovanju jezičke kulture**
56 Nedopustivo je, naglašava, i da pravnik bude nepismen, da on završi ozbiljan
57 fakultet, a da nema nijedan čas srpskog jezika.
58 "Pogledajte univerzitete, nezamislivo je da neko danas bude student, a da nema
59 jedan ili dva strana jezika, ali ne mora imati srpski jezik. To je svojevrsni nonsens i on
60 se
61 teško može objasniti", rekao je šef Katedre za srpski jezik.
62 Brborić se osvrnuo i na ulogu medija u negovanju jezičke kulture i smatra da bi sa
63 tog stanovišta najbolje bilo da ne postoji jedan broj medija.
64 "Mediji treba da postoje, ali mi nije jasno zašto misle da o nacionalnom jeziku i
65 matičnom pismu ćirilici ne treba brinuti. Oni koji vode emisije na televiziji moraju
66 imati
67 minimum jezičke kompetencije, moraju da budu elementarno pismeni", naglašava
68 Brborić i dodaje da u Francuskoj postoje škole jezičke kulture za javne ličnosti koje
69 moraju pokazati da vladaju svojim jezikom.
70 On ističe da nikome ne pada na pamet da nešto brani poput latinice, ali moramo znati
71 šta je jezički standard, dobro razdvojiti javnu i službenu upotrebu jezika.
72 "Dijalekat, razgovorni stil, ostaće u emisijama različitog sadržaja. Recimo serija 'Selo
73 gori, a baba se češlja' ima tu dijalekatsku patinu i cela nacija je to gledala i pohvalno
govorila o njoj, literatura će biti i na dijalektu, ali standardni jezik je kao standard u
saobraćaju. Ako želite učestvovati u saobraćaju, morate poštovati propise, ako želite
uredno komunicirati morate poštovati gramatičku i pravopisnu normu srpskog jezika",
zaključio je Brborić.